

NOVA INTERPRETACIJA DVA ODLOMKA EPIGRAFSKE URNE JAPODSKOG OBLIKA IZ GOLUBIĆA KOD BIHAĆA

BRANKA RAUNIG

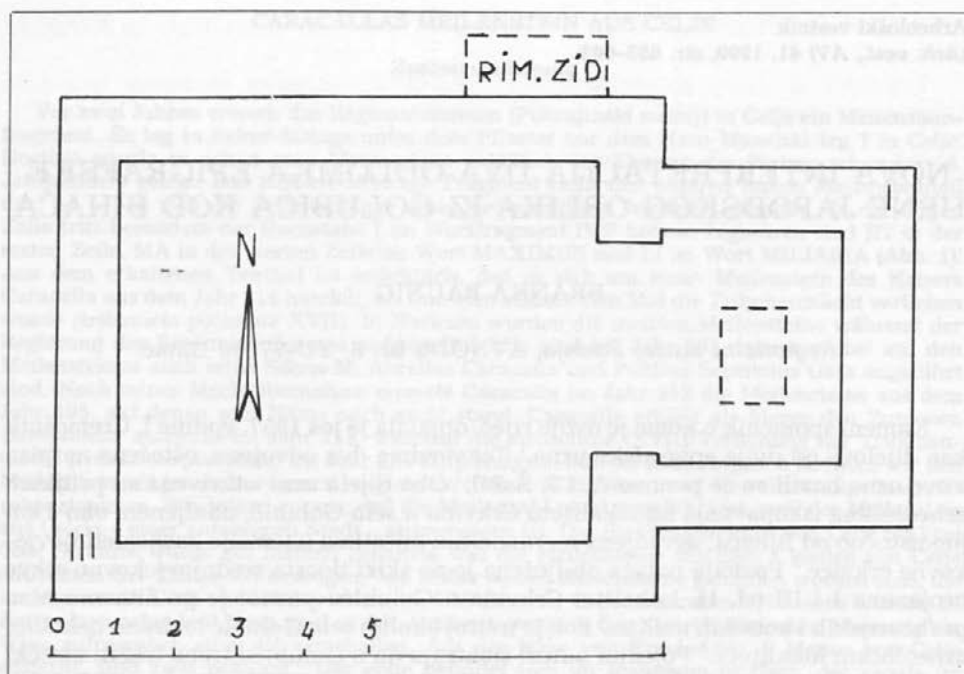
Regionalni muzej Pounja, AVNOJ-a br. 3, YU-77000 Bihać

Kameni spomenik o kome je ovdje riječ, objavila je još 1957. godine I. Čremošnik kao dijelove od dvije epigrafske urne.¹ Tekstovima dva odvojena, oštećena natpisa s ove urne bavili su se ponovo A. i J. Šašel.² Oba dijela urne otkrivena su prilikom arheološkog iskopavanja na lokalitetu Crkvina u selu Golubić, udaljenom oko 5 km jugoistočno od Bihaća, ugrađena na različitim mjestima u temelje kasnosrednjovjekovne crkvice.³ Pozicija nalaza obilježena je na skici tlocrta srednjovjekovne crkve brojevima I i III (sl. 1). Lokalitet Crkvina u Golubiću poznat je po čitavom nizu praistorijskih i antičkih nalaza,⁴ dok je u široj okolini sela Golubić locirano nekoliko arheoloških lokaliteta.⁵ Pojedini autori smatraju da u Golubiću treba tražiti antički grad Raetinium,⁶ što može biti sporno. Međutim, na osnovu koncentracije kulturnih objekata, nekropola i drugih nalaza iz veoma dugog perioda, nije sporno, da se u Golubiću nalazilo značajno praistorijsko naselje (vjerovatno sojeničkog tipa), a zatim i antičko naselje, možda urbani centar Bihaćke kotline.

Epigrafska urna japodskog oblika nadjena na Crkvini u Golubiću izložena je sada u malom lapidariju Regionalnog muzeja Pounja, postavljenom na otvorenom prostoru kod Kapetanove Kule u Bihaću. Prilikom postavljanja kamenih spomenika, zapazila sam sličnost u obliku i veličini slova na oba dijela urne. Pokušala sam da sastavim desnu i lijevu polovinu i prelom se djelimično dobro uklopio, mada je kamen na obje površine preloma jako obijen. Naime, prilikom sekundarne upotrebe za građevinski materijal kod izgradnje srednjovjekovne crkve, urna je presječena po vertikali na dvije polovine. Desna polovina upotrebljena je čitava, samo je otesan gornji dio ispusta (letve) duž desne ivice prednje strane, da ne bi izlazio iz ravni zida. Od lijeve polovine otsječena je približno gornja trećina, otesan ispust (letva) čitavom dužinom lijeve ivice i obijeno nešto od donje površine.

Urna je bila izradjena od šupljikavog, zrnastog krečnjačkog kamena (95-97 % CaCO_3 , odnosno skoro čist kalcium-karbonat organskog porijekla), koji se danas naziva »bihacit«. Nalazišta ovog kamena raspoređena su naročito na sjeveroistočnom i istočnom obodu Bihaćke kotline. Kamen se veoma lako sječe i obrađuje (čak i sjekirom), vrlo je otporan na djelovanje atmosferilija, ali je osjetljiv na udar i mehanička oštećenja, te se relativno lako lomi.

Prvobitno, urna je imala oblik nižeg kvadera, visine 55 cm, širine prednje strane 74 cm, širine bočnih strana 72 cm (sl. 2, 3). Od gornje površine urezano je četvrtasto udubljenje (kamera) za smještaj pepela spaljenog pokojnika (širine 40 cm, dužine 36 cm i dubine 21 cm, prema sačuvanom dijelu unutar desne polovine). Prednju stranu urne karakterisala su dva ispusta (letve) širine 13 cm, duž bočnih ivica prednje strane, čiji je donji dio isječen blago konkavno, dok je gornji dio (istak)

Sl. 1: Pozicija nalaza odlomaka urne (I i III) u temeljima crkve na Crkvini u Golubiću (po I. Čremošnik).

Abb. 1: Die Lage der Urnenfragmente (I und III) in den Fundamenten der Kirche auf Crkvina in Golubić (nach I. Čremošnik).

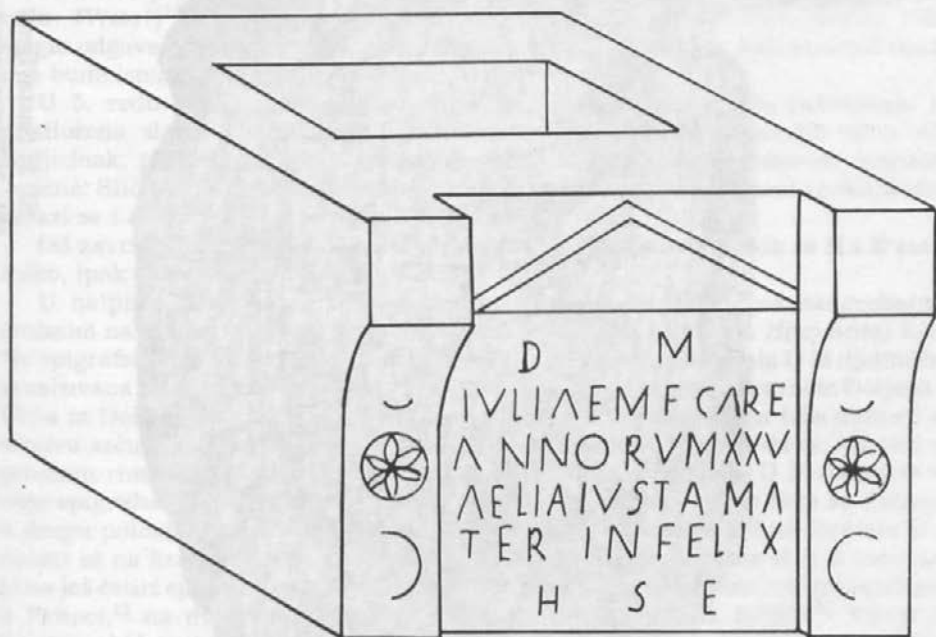
vjerovatno imao ravnu prednju plohu (sada oba istaka nedostaju, te nije moguće utvrditi za koliko su bili istaknuti prema naprijed u odnosu na površinu prednjeg polja). Ovi ispusti (letve) predstavljaju specifičnu karakteristiku starijih kamenih japodskih urni ukrašenih isključivo figuralnim predstavama. Slični ispusti (letve) pojavljuju se i na epigrafskim urnama nadjenim na japodskoj teritoriji u okolini Bihaća i u Lici,⁷ čime se epigrafske urne japodskog oblika razlikuju od epigrafskih urni iz rimskog doba nadjenih na drugim prostorima.

Na donjem, blago konkavnom dijelu desnog ispusta (letve) urne iz Golubića sačuvani su ornamenti. Gore je preostao mali dio luka, vjerovatno, od urezanog kruga (pr. cca 8 cm), ispod toga, na razmaku od 4 cm, urezana je šestokraka rozeta unutar kruga (pr. 8,5 cm), ispod rozete, na razmaku od 3 cm, urezan je polukrug ili možda ostatak dijelom izbrisanog kruga (pr. 8 cm). Dok su krugovi izvedeni šestarom (u središtu je sačuvano udubljenje – trag uboda šestarom), čini se, da su razmaci između latica rozete označeni slobodnom rukom jer su različiti (iznose od 3 do 4,2 cm). Vjerovatno je i na lijevom, sada potpuno otesanom ispustu (letvi) bio identično izveden ornament. Na gornjim vertikalnim ploham ispusta (na istaku) epigrafskih urni japodskog oblika najčešće je urezan ornament šestokrake rozete unutar jednog ili više krugova,⁸ te je, vjerovatno, i na ovoj urni gornji dio ispusta (otesanih prilikom sekundarne upotrebe) bio ukrašen na sličan način. Motivi šestokrake rozete, krugova i polukrugova, obično izvedeni urezivanjem, često se pojavljuju na nadgrobniim stelama, tzv. sljemenastim poklopcima a nešto rjeđe i

na žrtvenicima nadjenim u Bihačkoj kotlini.⁹ Ovi motivi na grobnim i nadgrobnim spomenicima smatraju se simboličnim znakovima astralnog kulta u vezi sa kultom mrtvih.¹⁰

Središnji dio prednje strane ove urne, između ivičnih ispusta (letvi), zauzima ravno prednje polje, od kojega, pored dijelova koji nedostaju u lijevom gornjem uglu i kroz sredinu, i preostala površina pokazuje mjestimično naknadna oštećenja. Približno u gornjoj trećini prednjeg polja bio je urezan trougao, čije su gornje ivice označene sa dvije paralelne, a osnova jednom urezanom linijom. Od trougla sačuvan je samo desni ugao. Ovakav urezani trougao, za koji se smatra da značava zabat (timpanon), pojavljuje se na epigrafskim urnama nadjenim u Bihačkoj kotlini i u Lici, zatim na nadgrobnim stelama i na žrtvenicima posvećenim Bindu – Neptunu.¹¹ Ponekad su u sredini trougla ili oko njega urezane šestokrake rozete, krugovi i drugi ornamentalni simboli, te se postavlja pitanje, da li uvijek urezani trougao treba smatrati kao oznaku zabata (timpanona) ili su moguća i druga, možda nejasna simbolična značenja.¹²

Središnju i donju trećinu prednjeg polja zauzima natpis ispisan u šest redova koji nisu posebno označeni horizontalnim linijama. Prosječna visina slova iznosi: 1. red – 4,5 cm; 2. red 5 cm; 3, 4 i 5. red – 4,8 cm; 6. red – 4 cm. Slova su srazmjerno nepažljivo urezivana, te su ponekad u istom redu različite visine za 2–3 mm. Slova u trećem i petom redu su više razmaknuta, dok su u drugom i četvrtom zbijenija u zavisnosti od dužine teksta i raspoloživog prostora. Uslijed vertikalnog presjecanja urne za sekundarnu upotrebu, približno u sredini svakog reda nedostaje jedno ili više slova, a kako je i površina prednjeg polja mjestimično oštećena, oštećena su i pojedina slova. Tako je u 1. redu od slova D sačuvan samo donji dio, u 4. redu

Sl. 2: Grafička rekonstrukcija urne iz Golubića.

Abb. 2: Graphische Rekonstruktion der Urne aus Golubić.

Sl. 3: Sastavljena urna iz Golubića.
Abb. 3: Zusammengesetzte Urne aus Golubić.

oštećeno je M, u posljednjem redu od H sačuvane su samo gornje haste, dok je E jako istrveno, te se teško zapaža. Ne zapaža se nikakav trag interpunkcije, a nema ni uobičajenih ligatura.

Tekst natpisa:

	D		M
	IVLIAE	.	F CARE
A	N	N	O . V M XXV
	AELIA IV.	.	MA
T	E	R	I N . . . IX
	H	.	E

	<i>D(is)</i>		<i>M(anibus)</i>
	IVLIAE	<i>M(aximi?)</i>	<i>F(iliae)</i> CARE
A	N	N	O [R] V M XXV
	AELIA IV[STA?]		MA
	TER	IN[FEL]IX	
	<i>H(ic)</i>	<i>[S(ita)]</i>	<i>E(st)</i>

U drugom redu, od prvog slova patronimika sačuvana je samo lijeva vertikalna hasta. S obzirom na širinu oštećenog prostora vjerovatno je bilo ispisano samo jedno, početno slovo. Kod prvog objavljivanja predložena je dopuna: *M(aximae?)*,¹³ ali s obzirom na slijedeću skraćenicu *F(iliae)* na drugoj polovini urne, ime mora biti u genitivu. Mali sačuvani dio slova dopušta dopune i drugim početnim slovima, odnosno drugim imenima.

Prilikom prvog objavljivanja predložena je dopuna drugog imena u četvrtom redu: *IV(sta?)*¹⁴ koju smo zadržali, ali bi i neko slično ime (na pr. *Iustina* i dr.) moglo odgovarati prema širini oštećenog prostora u ovom redu koji je dopuštao da ime bude ispisano u cjelini.

U 5. redu širina oštećenog prostora je nešto veća nego što zahtijevaju tri predložena slova, ali kako ni u ostalim redovima razmak između slova nije podjednak, predložena dopuna u petom redu: *IN[fel]IX*, čini se sasvim moguća i logična. Sličan izraz emocionalne povezanosti sa pokojnikom, odnosno pokojnicima nalazi se i na epigrafskoj urni iz Doljana.¹⁵

Od završne formule *H S E* potpuno nedostaje samo slovo *S*, dok se *H* i *E* mada teško, ipak raspoznaju.

U natpisu sačuvane su dvije formule relativno uobičajene na nadgrobnim i grobnim natpisima: posveta bogovima *D(is)* *M(anibus)* i formula *H(ic)* *S(ita)* *E(st)*. Na epigrafskim urnama japodskog oblika iz Bihačke kotline formula *D M* djelimično je sačuvana na odlomku iz Založja¹⁶ i dva puta u obliku *D MAN* na urni iz Doljana.¹⁷ Urna iz Doljana datirana je u 3 v.n.e.,¹⁸ dok je ulomak iz Založja teže datirati na osnovu sačuvanog samog gentilicija *AVR(elius)*, s obzirom na to da se Aureliji na prostoru rimske Dalmacije javljaju i u 2. i u 3. v.n.e.¹⁹ Formula *D M* nalazi se na obje epigrafske urne japodskog oblika nadjene u Lici, na osnovu čega su datirane u drugu polovinu 2. v.n.e.²⁰ Neuobičajeno, na urni iz Komića u Lici formula *D M* nalazi se na kraju, umjesto na početku natpisa.²¹ Druga formula *H S E* sačuvana je na još četiri epigrafske urne japodskog oblika iz Bihačke kotline: na urni nadjenoj u Pritoci,²² na dvije urne iz Golubića²³ i na jednoj urni iz Ribića.²⁴ Već je D. Sergejevski konstatovao da formula *H S E* u Bihačkom prostoru nije karakteristična samo za 1. v.n.e., već se javlja i kasnije.²⁵ Na osnovu izloženog ni formula *D M*, ni ona druga *H S E*, ne mogu biti oslonac za hronološku determinaciju urne iz Golubića.

Dalje, natpis donosi tri potpuno sačuvana ženska imena, od četvrtog su sačuvana dva početna slova, dok je od petog, vjerovatno muškog, označenog samo početnim slovom, preostala jedino vertikalna lijeva hasta, te je određivanje imena hipotetično. Rimska imena su: *Iulia*, *Aelia*, a vjerovatno i treće *Iu(sta)?*. Ime Cara (ovdje u dativu CARE), srodno je sa muškim imenom *Carus* (poznatim sa natpisa iz Nina, Solina, Plevanja i u obliku *Karus* iz Glamoča), za koje G. Alföldy navodi da je prošireno naročito u keltskim oblastima.²⁶ Možda treba uzeti u obzir i ime Caro, sa natpisa iz sela Cikote kod Prijedora, za koje isti autor kaže da se pojavljuje i kao ilirsko i tračko ime.²⁷ Na osnovu toga i ime s urne iz Golubića može se označiti kao nerimsko. Ukoliko se radi o keltskom imenu, treba spomenuti da se keltska imena pojavljuju na epigrafskim urnama japodskog oblika, mada se postavlja pitanje, da li ta imena potječu iz keltske komponente u japodskom etničkom sastavu ili od keltskih došljaka u rimsko doba.²⁸

U natpisu s naše urne sačuvane su dvije imenske formule kćeri i majke. Imenska formula kćeri slaže se sa nomenklaturom domaćih žena izraženom na rimski način, naročito na natpisima nadjenim na obalskom pojasu rimske provincije Dalmacije iz 1. v.n.e., kada su mnogi domaći stanovnici dobili civitet (rimsko građansko pravo) od careva iz porodice *Iulia*. Na tim natpisima obično je prvo ime *Iulius* ili *Iulia*, kao i na našem natpisu, što je zapravo označavalo pripadnost tome rimskom gensu (rodu).²⁹ Međutim, urna iz Golubića ne bi se nikako mogla opredijeliti u 1. v.n.e., zbog imena majke, čije prvo ime označava pripadnost gensu *Aelia*, od koga, u 2. v.n.e., počinje masovnije dodjeljivanje građanskih prava stanovništvu rimske provincije Dalmacije³⁰ kojoj je pripadalo i Bihaćko područje. Uslijed toga urnu iz Golubića nije moguće datirati prije 2. v.n.e., dok bi 2. vijek mogao odgovarati kako na osnovu imena *Aelia*, tako i na osnovu formule D M koja se u to vrijeme javlja na epigrafskim urnama japodskog oblika u Lici.

Ovdje još treba napomenuti, da na obje bočne i na zadnjoj strani ove urne nema tragova bilo kakve druge obrade, osim tragova tesanja.

Urna iz Golubića nadjena je na užem prostoru možda najvažnijeg urbanog centra na srednjem toku rijeke Une, u okvirima teritorije koja tokom posljednjeg milenija stare i u prvim vijekovima naše ere sigurno pripada Japodima. Urna je oblikovana na tradicionalni japodski način sa tipičnim ispustima duž bočnih ivica prednje strane. Sačuvani ornamenta, izvedeni uobičajenom japodskom tehnikom urezivanja, karakteristični su prvenstveno za način ukrašavanja epigrafskih urni japodskog oblika, a zatim za nadgrobne stele i sljemenaste poklopce nadjene na prostoru Bihaćke kotline. Slični ornamenta poznati su i iz drugih krajeva naše zemlje, a posebno su karakteristični za keltske oblasti u rimskoj Hispaniji, Galiji i Panoniji, te je njihova pojava u našim krajevima povezana sa prisustvom Kelta.³¹ U novije vrijeme neki specifični nalazi izazvali su i drugačija razmišljanja o ovoj vrsti ornamentike. Tako B. Gabričević, mada podvlači vezu ove ornamentike sa keltskim življem, naglašava i slijedeće: »... a imajući u vidu već spomenutu grupu nadgrobničkih spomenika iz zapadne Bosne (odnosi se na nekoliko nadgrobničkih stela nadjenih u Bihaćkom polju – primj. B. R.) na kojima dominira krug u raznim oblikovnim i kompozicijskim varijantama, razložno je pretpostaviti – kao što je uostalom i učinjeno – da su određena astralno-eschatološka vjerovanja bila rasprostranjena i među epihorskim stanovništvom rimske provincije Dalmacije.³² U krug spomenika s ovakvim ornamentikom kao odrazom određenih vjerovanja i kultova treba uključiti i epigrafske urne japodskog oblika sa Bihaćkog prostora, pa i urnu o kojoj je ovdje riječ. Podaci o mjestu nalaza urne, obliku i ornamentici, upućuju na zaključak da su i osoba čiji su spaljeni ostaci bili smješteni u urnu i osoba koja je

наруčila izradu urne, morale pripadati domaćem, japodskom stanovništvu. Eventualno keltsko porijeklo jedinog nerimskog imena u natpisu, može se, kao i ostala keltska imena utvrđena na Bihaćkom području, shvatiti i kao posljedica utjecaja sa susjednih keltskih područja u Panoniji.³³ Činjenica, da su obje žene imale civitet (rimsko građansko pravo), da je za grob obezbjeđena urna od kamena, za razliku od skromnijih oblika grobne opreme (zemljane posude, jednostavne grobne jame), ukazuju na pripadnice bogatijeg sloja japodske društvene zajednice, kod koga su, i pored izražene romanizacije, sačuvani i elementi tradicionalnih, domaćih religijskih poimanja.

Mada su spajanjem oba dijela urne i dobijanjem cjelovitijeg natpisa dobijeni novi podaci i omogućena potpunija interpretacija urne iz Golubića, uslijed uslova nalaza, odnosno uslijed sekundarne upotrebe, izgubljeni su značajni elementi (eventualni grobni nalazi i prilozi, poklopac i način zatvaranja kamere za pepeo i dr.), na osnovu kojih bi bilo moguće dati kompleksniju sliku društvene sredine u kojoj su ovakvi objekti nastajali.

¹ I. Čremošnik, Rimski spomenici iz okoline Bihaća, *Gl. Zem. muz.* 12, 1957, 163, br. 1 i 3.

² *ILJug* 221, 224.

³ I. Čremošnik, Crkva u Golubiću, *Gl. Zem. muz.* 11, 1956, 128–129, sl. 1.

⁴ V. Radimský, Nekropola na Jezerinama u Pritoci kod Bišća, *Gl. Zem. muz.* 5, 1893, 54; I. Čremošnik (bilj. 3) 127–133; B. Raunig, Japodska nekropola na Crkvini u Golubiću, *Gl. Zem. muz.* 23, 1968, 81–91; ista, Kasnoantička nekropola Dolovi u Golubiću kod Bihaća, *Zbor. Arh. dr. Bos. Herc.* 1, 1983, 193–209, t. 1 – 10.

⁵ V. Radimský (bilj. 4) 47–50 (i sama nekropola Jezerine nalazi se u neposrednoj blizini Golubića, samo na desnoj obali Une); isti, Prehistorička sojenica kod Ripča, *Gl. Zem. muz.* 5, 1893, 129; isti, Arheološke crte iz Bosne i Hercegovine, *Gl. Zem. muz.* 6, 1894, 429–431, sl. 1–3; E. Imamović, *Antički kulturni i votivni spomenici na području BiH* (Sarajevo 1977) 312, 350, 432, 448; C. Patsch, Archäologisch-epigraphische Untersuchungen zur Geschichte der römischen Provinz Dalmatien 2, *Wiss. Mitth. Bos. Herc.* 5, 1897, 231–232.

⁶ W. Tomaschek, *Sitzungsber. k.k. Akad. Wiss.* 99, 1882, 467–473; isti, *Arch. epigr. Mitth.* 1884, 173; C. Patsch, Archäologisch-epigraphische Untersuchungen zur Geschichte der römischen Provinz Dalmatien, *Wiss. Mitth. Bos. Herc.* 4, 1896, 260; D. Rendić-Miočević, Umjetnost Ilira u antičko doba, u: *Duhovna kultura Ilira*, Pos. izd. ANUBiH 67/11 (1984) 73.

⁷ B. Raunig, Japodski kameni sepulkralni i sakralni spomenici, *Starinar* 23, 1970, 40; I. Šarić, Japodske urne u Lici, *Vj. Arh. muz. Zagreb* 3. ser. 9, 1975, 23–30.

⁸ B. Raunig (bilj. 7) 41, t. 4: 12a; 6:23–30.

⁹ V. Radimský (bilj. 6) 89, sl. 47; 578, sl. 54; C. Patsch, Archäologisch-epigraphische

Untersuchungen zur Geschichte der römischen Provinz Dalmatien 3, *Wiss. Mitth. Bos. Herc.* 6, 1899, 160, Fig. 8; I. Čremošnik (bilj. 3) 168, sl. 8; C. Patsch (bilj. 5) 231–232, Fig. 107–109.

¹⁰ B. Gabričević, Antička nekropola u Sinju, *Vj. arh. hist. dalm.* 1983, 70–75.

¹¹ B. Raunig (bilj. 7) 41–43, t. 4: 12a, 13a; 5:16, 22; 6: 23; 8: 42; I. Šarić (bilj. 7) 26, sl. 2, t. 4.

¹² I. Čremošnik, Narodna simbolika na rimskim spomenicima u našim krajevima, *Gl. Zem. muz.* 12, 1957, 223.

¹³ I. Čremošnik (bilj. 3) 163.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Kovačević-Patsch, Die Ruine im Dorfe Doljani und die dort aufgefundenen römischen Inschriften, *Wiss. Mitth. Bos. Herc.* 5, 1897, 343.

¹⁶ I. Čremošnik (bilj. 3) 166–167, sl. 6.

¹⁷ Kovačević-Patsch (bilj. 15) 343.

¹⁸ D. Sergejevski, Japodske urne, *Gl. Zem. muz.* 4–5, 1950, 61–62.

¹⁹ D. Rendić-Miočević, Ilirska onomastika na latinskim natpisima Dalmacije, pril. 3, *Vj. arh. hist. dalm.* 52, 1948, 50–51.

²⁰ I. Šarić (bilj. 7) 31.

²¹ *Ibidem*, sl. 2, t. 4.

²² D. Sergejevski (bilj. 18) 58.

²³ I. Čremošnik (bilj. 3) 163–164, br. 2 i 6.

²⁴ C. Patsch, Archäologisch-epigraphische Untersuchungen zur Geschichte der römischen Provinz Dalmatien, *Wiss. Mitth. Bos. Herc.* 7, 1900, 53.

²⁵ D. Sergejevski (bilj. 18) 63.

²⁶ G. Alföldy, *Die Personennamen in der römischen Provinz Dalmatia* (Heidelberg 1969) 171.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ R. Katičić, Zur Frage der keltischen und pannonischen Namengebiete im römischen

Dalmatien, *Godiš. Cent. balkanol. ispit.* 1, iz Breze).

1965, 62.

²⁹ D. Rendić-Miočević (bilj. 19) 45.

³⁰ Ibidem, 49 (jedna Aelia Iusta na natpisu

³¹ I. Čremošnik (bilj. 12) 221–223.

³² B. Gabričević (bilj. 10) 75.

³³ R. Katičić (bilj. 28) 62.

NEUE INTERPRETATION ZWEIER FRAGMENTE DER EPIGRAPHISCHEN URNE JAPODISCHER FORM, ENTDECKT IN GOLUBIĆ BEI BIHAĆ *Zusammenfassung*

Diese Urne wurde in Form von Fragmenten zweier Urnen¹ veröffentlicht und die Inschriften wurden als zwei separate Inschriften von A. und J. Šašel publiziert.² Die Urne entdeckte man an zwei Stellen in der Grundmauer der kleinen spätmittelalterlichen Kirche (**Abb. 1**) in Crkvina in Golubić,³ die durch verschiedene Funde⁴ bekannt ist. Mehrere archäologische Lokalitäten sind hingegen um Golubić verstreut, wohin einzelne Autoren die römische Stadt Raetinium⁵ lozieren.

Beim Versuch der Zusammenfügung haben sich beide Teile trotz der durch den Sekundärgebrauch entstandenen beträchtlichen Beschädigung ganz gut ineinandergefügt. Die ursprünglichen Abmessungen waren 55 x 74 x 72 cm (**Abb. 2–3**). Vorspringende Seitenleisten an der Vorderseite finden wir an den epigraphischen Urnen aus dem japodischen Territorium⁷ und sie sind charakteristisch für die älteren japodischen Urnen, geschmückt ausschließlich mit figuralen Szenen. Die erhaltene Seitenleiste an der rechten Seite ist mit eingeritzten Kreisen (?) und einer sechszackigen, im Kreis eingeritzten Rosette geschmückt. Solche Ornamente werden an den epigraphischen Urnen,⁸ Grabstelen, dachförmigen Deckeln und Opferaltären⁹ vorgefunden. Diese, auf den Grabdenkmälern dargestellten Motive betrachtet man als symbolische Zeichen des astralen Kults, der auf den Totenkult¹⁰ zurückzuführen ist.

Im vorderen Feld oben ist ein Teil des eingeritzten Dreiecks erhalten, wie wir es an den epigraphischen Urnen, Stelen und Opferaltären¹¹ vorfinden, jedoch ist es fraglich, ob das Dreieck immer als Zeichen des Giebels (Tympanon) zu gelten hat oder ob da auch andere symbolische Interpretationen anzubringen wären.¹² Der restliche Teil des Vorderfeldes ist mit folgender Inschrift ausgefüllt:

DM	M
IVLIAE . F CARE	
A N N O . V M XXV	
AELIA IV MA	
T E R I N . . . IX	
H	E

D(is)	M(anibus)
IVLIAE M(aximi?) F(iliae) CARE	
A N N O [R] V M XXV	
AELIA IV[STA?] MA	
TER IN[FEL]IX	
H(ic)	[S(ita)] E(st)

Bei der ersten Veröffentlichung wurde die Ergänzung *M(aximae)*¹³ vorgeschlagen, da aber auf der zweiten Urnenhälfte der Ausdruck *F(iliae)* angebracht ist, muß der Name im Genitiv sein. In der vierten Reihe wurde die Ergänzung *IV(sta?)* beibehalten, obgleich hier auch ein anderer ähnlicher Name (Iustina und anderes) eingesetzt werden könnte. Die vorgeschlagene Ergänzung in der fünften Reihe: *IN[fel]IX* scheint möglich und logisch angebracht zu sein. Ein ähnlicher Ausdruck emotioneller Verbundenheit mit den Verstorbenen tritt auch bei der Urne aus Doljani¹⁵ auf, datiert ins 3. Jh. n. Chr.¹⁸ Auf dieser Urne blieb die Formel *D M*¹⁷ erhalten – und ebenfalls auf dem Fragment aus Založje,¹⁶ das nach dem *gentilicium* *AVR(elius?)* schwieriger zu datieren ist, denn die Aurelii melden sich im Raum des römischen Dalmatien sowohl im 2. als auch im 3. Jh. n. Chr.¹⁹ Der Formel *D M* begegnen wir ebenfalls auf den beiden Urnen des japodischen Typs aus Lika, die auf Grund dieser Tatsache in die zweite Hälfte des 2. Jh. n. Chr. datiert wurden.²⁰ Bei einer dieser beiden Urnen befindet sich die

Formel am Ende der Inschrift.²¹ Die Formel H S E tritt bei vier weiteren Urnen japodischer Form auf: bei der Urne aus Pritoka²², bei zwei Urnen aus Golubić²³ und bei der Urne aus Ribić.²⁴ Wie bereits festgestellt wurde, ist diese Formel im Raum von Bihać nicht nur für das 1. Jh. n. Chr. charakteristisch, sondern wir begegnen ihr auch später.²⁵ Auf Grund der oben erwähnten Festlegungen kann keine der angewendeten Formeln für sich allein ein sicherer Anhaltspunkt zum Datieren der Urne aus Golubić sein.

Die Inschrift enthält die römischen Namen *Iulia*, *Aelia* und wahrscheinlich auch *Iu(sta?)*. Der Name *Cara* (hier im Dativ, CARE) ist mit dem männlichen Namen Carus verwandt, der nach G. Alföldy im keltischen Gebiet verbreitet gewesen sein soll.²⁶ Vielleicht wäre auch der Name Caro auf einer Inschrift aus dem Dorf Cikote bei Prijedor in Betracht zu nehmen, der nach demselben Autor sowohl als illyrischer als auch thrakischer Name vorkommt.²⁷ In Hinblick auf diese Tatsache kann auch der Name auf der Urne aus Golubić als »unrömisch« bezeichnet werden. Sollte es sich um einen keltischen Namen handeln, müssen wir feststellen, daß keltische Namen in den Urneninschriften in Bihaćko polje vorkommen, obgleich es festzustellen wäre, ob sie aus der keltischen Komponente in der japodischen ethnischen Zusammensetzung oder von den Ankömmlingen in der römischen Kaiserzeit abstammen.²⁸

Die Namensformel der Tochter stimmt mit der Nomenklatur der einheimischen Frauen, ausgedrückt auf römische Art, überein. In den küstenländischen Inschriften der römischen Provinz Dalmatien begegnen wir im 1. Jh. n. Chr. gewöhnlich dem ersten Namen Iulius oder Iulia, so wie in unserer Inschrift, was eigentlich die Zugehörigkeit zu dieser römischen Gens bezeichnete.²⁹ Die Urne aus Golubić könnte jedoch keineswegs in das 1. Jh. n. Chr. datiert werden, was aus dem Mutternamen hervorgeht, bei dem der erste Name die Zugehörigkeit zur Gens Aelia bezeichnet, von der im 2. Jh. n. Chr. eine massenhafte Zuteilung der Bürgerrechte erfolgt.³⁰ Das zweite Jahrhundert scheint auch wegen der Formel D M angebrachter zu sein, denn dieser Formel begegnen wir zu dieser Zeit auf den Urnen in Lika.

Die Urne wurde im Rahmen des Territoriums, das in dem letzten Millennium des alten und in den ersten Jahrhunderten unseres Zeitalters mit Gewißheit den Japoden gehörte, entdeckt. Sie ist der Form nach auf traditionelle japodische Art gestaltet, die Ornamente sind für die epigraphischen Urnen japodischer Form und andere Denkmäler, vor allem aus Bihaćka kotlina (aus dem Talkessel von Bihać), charakteristisch. Ähnliche Ornamente sind auch in anderen Teilen unseres Landes bekannt, insbesondere bezeichnend sind sie aber für die keltischen Gebiete in den römischen Hispanien, Gallien und Pannonien und deren Auftreten in unserem Gebiet wird immer mit der Anwesenheit von Kelten in Zusammenhang gebracht.³¹ In letzter Zeit haben einige spezifische Funde auch andersartige Erläuterungen hervorgerufen und die Möglichkeit zugelassen, solche Ornamente könnten auch der einheimischen Bevölkerung aus dem römischen Dalmatien zugeschrieben werden.³² Die etwaige keltische Herkunft des einzigen »unrömischen« Namens in der Inschrift kann, wie alle anderen, im Gebiet von Bihać festgestellten keltischen Namen, als Folge der Einflüsse aus den benachbarten keltischen Gebieten in Pannonien erklärt werden.³³ Die Tatsache, daß die beiden Frauen das Bürgerrecht hatten, daß sich im Grab die steinerne Urne befand, zum Unterschied von einigen bescheideneren Formen der Gräberausstattung (Tongefäße, einfache Grabgruben), läßt uns schließen, daß es sich um Zugehörige der reicheren Schicht der japodischen Gesellschaft handelte, wobei nebst der ausgeprägten Romanisationstendenz auch die Elemente der traditionellen einheimischen religiösen Vorstellungen erhalten geblieben sind.